

บทที่ 3

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม

1. ความเป็นมา

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมในยุคแรกนั้นยังไม่มีลักษณะทฤษฎีที่แน่นอน หากแต่อยู่ในรูปของท่าทีหรือแนวคิดปรัชญา (Philosophizing) แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมนี้แฝงตัวอยู่ในรูปแบบต่างๆ ของการแสดงออกทางความคิดของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา, ลัทธิความเชื่อ, วรรณคดี, เทพนิยาย รวมไปถึงทฤษฎีของสำนักปรัชญาบางสำนัก ปีเตอร์ เอ. แองเจลิส (Peter A. Angeles) ได้ให้เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่าเป็นท่าทีหรือแนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมว่า เป็นความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีเสรีภาพในการกำหนดคุณค่าต่างๆ และสามารถปั้นแต่งตัวเองให้เป็นไปอย่างอิสระ ปราศจากสสารัตถะ (Essence) มากำหนดชีวิตเป็นรูปแบบตายตัวอยู่ก่อน และมนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำเช่นนี้ของตัวเองท่ามกลางโลกที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใดแน่นอน แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมจะเน้นถึงการมองธรรมชาติของความเป็นมนุษย์, ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์, ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก ซึ่งมีมิติที่ซับซ้อนๆ เช่น เสรีภาพ (Freedom), ความรับผิดชอบ (Responsibility), ความไร้สาระ (Absurdity), ความแปลกแยก (Alienation), ความวิตกกังวล (Anxiety), ความตาย (Death), การหลอกตัวเอง (Bad Faith)¹ นอกจากนี้เรายังสามารถโยงไปถึงความขัดแย้ง (Conflict), ความรัก (Love), ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม (Man and the society) ฯลฯ ได้อีกด้วย

ตัวอย่างท่าทีแบบปรัชญาอัตถิภาวนิยมซึ่งดูได้จากประวัติศาสตร์ เช่น คำสอนของพระเยซู (4 B.C.- 29) พระองค์ไม่มีหลักคำสอนให้ปฏิบัติตายตัวและยังต่อต้านคำสอนที่เป็นรูปแบบเคร่งครัดของศาสนายิว พระองค์ทรงสอนว่า จุดจบของทุกสิ่งเกิดจากการตัดสินใจของมนุษย์ ไม่ใช่การสิ้นสุดของโลกตามคำทำนายของศาสนายิว จุดประสงค์หลักของความศรัทธาในศาสนา คือการเข้าสู่ภาวะอันแท้จริงของตัวมนุษย์เอง นอกจากนี้ยังมีนักปรัชญายุคกลางของคริสตศาสนาที่มีแนวคิดอัตถิภาวนิยมเช่นกัน คือ เซนต์ ปอล (St. Paul 15-62) และเซนต์ ออกัสติน (St. Augustine 354-430) ในเวลาใกล้เคียงกันนั้นคำสอนของลัทธิ Gnosticism ซึ่งเป็นลัทธิย่อยของศาสนาคริสต์ในยุคเฮลเลนนิส (Hellenistic) ได้เน้นถึงหนทางสู่ความเข้าใจต่อชีวิตมนุษย์นั่นคือ การไถ่ตัวของมนุษย์ออกจากความหลงผิด (Redemption) และการไถ่ขึ้นอยู่กับความหยั่งรู้ถึงอัตตลักษณ์และเป้าหมายของชีวิตมนุษย์เอง

¹Peter A. Angeles, *Dictionary of philosophy* (New York ; Warper & Row publishers, Inc., 1931), p.88.

ทางด้านปรัชญาตะวันตก นักปรัชญาที่มีแนวความคิดแบบอัตถิภาวนิยมซึ่งเห็นได้ชัดเจนเป็นคนแรกคือโสกราตีส (Socrates 469-399B.C.) ท่านปรารถนาที่จะใช้การสนทนาแบบ Dialectic เป็นสิ่งกระตุ้นให้คู่สนทนาเกิดความระลึกถึงมโนทัศน์ของสิ่งทั้งหลาย เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของท่านคือสอนให้คนหันมาศึกษาตัวเอง นั่นคือ รู้จักธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร (Know Thyself) ส่วนปรัชญาอีกสำนักหนึ่งในยุคของ โสกราตีส คือสำนักโซฟิสต์ (Sophists) มีระบบความคิดที่ต่อต้านทฤษฎีรวบรัดตายตัวของนักปรัชญาธรรมชาตินิยมและนักจักรวาลวิทยา โดยมองไปที่ขีดจำกัดของการเกิดความรู้ของมนุษย์ว่า แต่ละคนมีธรรมชาติในการรับรู้สิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน โปรทาโกรัส (Protagoras 480-410 B.C.) นักปรัชญาคนสำคัญของสำนักนี้ได้กล่าวว่า “มนุษย์คือ ผู้ให้คุณค่าแก่สรรพสิ่ง” (Man is The Measure of All things)¹ จึงไม่มีกฎเกณฑ์สำเร็จรูปมาบีบบังคับตัวมนุษย์ ความจริงเป็นจิตพิสัยขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล

หลายศตวรรษต่อมา นักเขียนผู้มีชื่อเสียงคือ ฟิโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี (Fyodor Dostoyevsky 1821-1881) เขียนนวนิยายที่ต่อต้านระบบความคิดที่ยึดมั่นกับเหตุผล ตัวละครและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในวรรณกรรมของเขามีลักษณะที่แปรปรวนไม่แน่นอน ปราศจากกฎเกณฑ์ เขามักจะเน้นถึงอารมณ์ส่วนลึกข้างในของมนุษย์ไม่ว่าจะความโกรธ, ความแปลกแยก, ความสำนึกบาป ฯลฯ ดอสโตเยฟสกี มีความคิดว่า มนุษย์พึงหาทางแก้ไขปัญหาดังๆ ด้วยกฎเกณฑ์และสำนึกของตัวเอง

ในศตวรรษที่ 18 ซึ่งถูกเรียกกันว่าเป็นยุคแห่งการรู้แจ้ง (Age of Enlightenment) เป็นยุคที่มนุษย์เชื่อว่าจักรวาลมีความเป็นระเบียบคล้ายเครื่องจักรกล มนุษย์จึงสามารถหาความรู้แบบตายตัวได้ อันช่วยให้พวกเขาสามารถพยากรณ์ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้อย่างแม่นยำเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง แหล่งความรู้ที่ทำให้สังคมพบความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดคือ เหตุผลและความรู้เชิงประจักษ์นิยมอันเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ แต่แล้วความเชื่อแบบมนุษยนิยมและการมองโลกในแง่ดีก็ต้องสั่นสะเทือน เมื่อชาวยุโรปได้เผชิญกับทฤษฎีของเดวิด ฮูม (David Hume 1711-1776) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่พิสูจน์ว่าเหตุผลหรือแม้แต่ประสบการณ์ไม่สามารถบอกความจริงให้แก่มนุษย์เลย, สงครามจากกองทัพฝรั่งเศสนำโดยพระเจ้านโปเลียนมหาราชก่อความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวยุโรปอย่างมหาศาล, การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในอังกฤษผลักดันให้คนจากชนบททั้งหลายเข้ามาในตัวเมือง เพื่อทำงานในโรงงานต่างๆ ทำให้เกิดมลภาวะและแหล่งชุมชนแออัด อันก่อให้เกิดภาพของความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้อย่างชัดเจน

¹พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), *ปรัชญากรีก* (กรุงเทพฯ : สยาม, 2537), หน้า 115.

วิทยาศาสตร์และปรัชญาในยุคนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ อารมณ์ของตัวมนุษย์เองไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกแปลกแยก ความวิตกกังวล ความสับสน ความสิ้นหวัง ฯลฯ ดังนั้นจึงเกิดกระบวนการด้านกระแส (Countermovement) ซึ่งไม่เห็นด้วยกับระบบความคิดแบบเหตุผลนิยมและเห็นว่าความรู้แบบประจักษ์นิยมเชิงวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของปัจเจกบุคคลได้ พวกเขา มองว่ามนุษย์ควรกลับมามองธรรมชาติภายในของตัวเอง อย่างเช่น สำนักจินตนิยม (Romanticism) ซึ่งเป็นที่รู้จักผ่านกวีและนักปรัชญาคนสำคัญคือ วิลเลียม เวิร์ดส์เวิร์ท (William Wordsworth 1770-1850) และในเวลาไม่ห่างกันนั้น ปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งมีลักษณะเป็นทฤษฎีก็ได้ถือกำเนิดขึ้น โดยนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก คือ เซอเรน คีร์เคกอร์ (Soren Kierkegaard 1831-1855) ผู้มีความคิดว่า ความจริงมีลักษณะไม่ตายตัว ปัจเจกบุคคลทุกคนกำลังเผชิญหน้ากับทางเลือกทางจริยธรรม มีเพียงตัวเขาเท่านั้นที่จะตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการกระทำ ทางเลือกมากมายและไม่แน่นอนเช่นนี้ก่อให้เกิดความทุกข์แก่ตัวมนุษย์ วิธีแก้ไขคือยอมรับในสภาพเหล่านั้นแล้วละทิ้งกฎเกณฑ์ของทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อกระโดดเข้าไปสู่ความศรัทธาในองค์พระผู้เป็นเจ้า มนุษย์สามารถสื่อสารกับพระองค์ได้โดยไม่สูญเสียความเป็นปัจเจกบุคคล

ในขณะเดียวกัน นักปรัชญาชาวเยอรมันที่ถือกันว่าเป็นเสาหลักของปรัชญาอัตถิภาวนิยมอีกท่านหนึ่งคือ ฟรีเดอริค นิทเช่ (Friedrich Nietzsche 1844-1900) ไม่เชื่อการมีอยู่ของพระเจ้า โดยกล่าวว่า “พระเจ้าตายแล้ว” (God is dead)¹ มนุษย์จะต้องเป็นผู้สร้างสรรค์กฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาด้วยตัวเอง ผู้สามารถกระทำเช่นนี้ได้ถูกจัดว่าเป็นอภิมนุษย์ (uebermensch) อย่างแท้จริง นิทเช่ปฏิเสธความเชื่อ และระบบศีลธรรมของศาสนาต่างๆ เพราะไม่ต้องการให้มนุษย์ถูกครอบงำโดยกฎเกณฑ์ตายตัว

ทั้งสองท่านมีอิทธิพลต่อความคิดของนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมในยุคหลังอย่างมาก โดยเฉพาะยุคของ มาร์ติน ไฮเด็กเกอร์ (Martin Heidegger 1889-1976) และ คาร์ล ยัสเปอร์ส (Karl Jaspers 1883-1969)

ไฮเด็กเกอร์ มุ่งศึกษาธรรมชาติของ สัตตะ (Being)² เป็นพิเศษและยอมรับความคิดของ คีร์เคกอร์ ที่กล่าวถึงความหวาดหวั่น-ต่อ-ความตาย (Sickness - unto - Death) ไฮเด็กเกอร์ มองว่า

¹หมายถึง พระเจ้าได้สูญสิ้นไปจากความเชื่อของมนุษย์แล้ว และ คำว่า พระเจ้า ยังหมายถึงความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อความยิ่งใหญ่ของตัวมนุษย์เอง ท่ามกลางความเป็นระเบียบแบบแผนของจักรวาล ซึ่ง นิทเช่ มองว่าทัศนคติแบบเหตุผลนิยมเช่นนี้เป็นการหลอกตัวเอง มนุษย์พึงหันกลับมาตระหนักถึงธรรมชาติที่แท้จริงของตนและโลก นั่นคือความชั่วร้ายและความไร้สาระ

²สัตตะหรือBeing หมายถึง สภาวะของการดำรงอยู่ ซึ่งมีความหมายที่ซับซ้อนมากในทางปรัชญา สัตตะมีความหมายใกล้เคียงกับ อัตถิภาวะ (Existence)

ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยความวิตก เพราะมนุษย์สามารถรับรู้ถึงขีดจำกัดในสภาวะของตัวเองว่า ทำยที่สุดแล้วตัวเองต้องตาย ซึ่งหมายถึงการเข้าสู่ภาวะ (Nothingness) หรือการสูญสิ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงที่จะยอมรับความตายอย่างไม่หวาดหวั่น โดยตระหนักว่ามนุษย์คือสภาวะที่มุ่งหน้าสู่ความตาย (Being for Death)¹ ส่วนฮัสเปอส์ นักปรัชญาชาติเดียวกันเห็นว่า อคติภาวะของมนุษย์เต็มเปี่ยมไปด้วยเสรีภาพและการรับผิดชอบในฐานะปัจเจกบุคคลบนทุกทางเลือกของตน แต่การที่มนุษย์จะตระหนักถึงเสรีภาพได้นั้นต้องสำนึกผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับผู้อื่น และทำยที่สุดกับองค์พระผู้เป็นเจ้า ฮัสเปอส์ยอมรับว่าชีวิตมนุษย์มีขีดจำกัดเช่นเดียวกันกับ ไฮเด็กเกอร์ และทือเรกอร์ค ดังนั้นมนุษย์จึงปลงตกกับโชคชะตาของตนว่า ความตายเป็นส่วนๆ หนึ่งในสภาวะของเขา

ในยุคร่วมสมัยกับสองท่านที่ได้กล่าวถึงนี้ก็มีนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมกระจัดกระจายอยู่ในยุโรปหลายท่านเช่นมิเกล อุนามูโน(Miguel de Unamuno 1864-1936) นักปรัชญาชาวสเปน, มาร์ติน บูเบอร์ (Martin Buber 1878-1965) นักปรัชญาชาวยิว, การ์เบล มาเซล(Garbbriel Marcel 1889-1973) นักปรัชญาสายเทวนิยมชาวฝรั่งเศส แต่แล้วในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 ปรัชญาอัตถิภาวนิยมก็กลายเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก โดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส 2 ท่านนั่นคือ ฌอง-ปอล ซาร์ตร์ และ อัลแบร์ กามูส์

2. แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมของ ซาร์ตร์และกามูส์

แนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยมของซาร์ตร์และกามูส์สามารถแบ่งออกได้ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมนุษย์ (Human being)
- 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ (Man and the others)
- 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก (Man and the world)

2.1 ความเป็นมนุษย์ (Human being)

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม ถือว่า มนุษย์ประกอบด้วยกายและจิต ทั้งสองส่วนนี้ต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่จิตซึ่งมีสำนึกความเป็นตัวเอง (consciousness) เป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์คือสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างโดดเด่นจากสิ่งอื่นในโลก ความโดดเด่นนี้ทำให้มนุษย์สามารถแบ่งแยกตัวเองออกจากสิ่งรอบข้าง และสามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวเอง รวมถึงทุกสรรพสิ่ง ปรัชญาอัตถิภาวนิยม จึงเรียกมนุษย์ว่าเป็นสิ่ง-สำหรับ-ตัวมันเอง (being-for-itself)

¹Frank Thilly, *A History of Philosophy* (New York : Holt Reinehart and Winston, 1957), p.586.

แต่ถ้านึกความเป็นตัวเองของมนุษย์มีสถานะที่ไม่แน่นอน จึงพยายามสร้างตัวของมันเองที่ถาวรหรือกลายเป็นสิ่งที่เป็น นั่นคือ กลายเป็นสิ่ง-ใน-ตัวมันเอง (being-in-itself) โดยการดูดซับเอาเพื่อนมนุษย์และวัตถุเข้าสู่ตัวเอง

ดังนั้นสถานะที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือ สถานะที่ไม่แน่นอน อันทำให้ความเป็นมนุษย์ไม่สามารถถูกวัดเป็นคุณภาพหรือปริมาณเหมือนวัตถุ เพราะมนุษย์แต่ละคนหรือปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกัน แต่ปรัชญาอรรถิภาวนิยมเห็นว่าทุกคนมีธรรมชาติหลายประการที่คล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้

2.1.1. ความไร้สาระ (Absurdity)

ความไร้สาระหมายถึง สถานะที่อยู่ตรงกันข้ามกับ เหตุผล, หลักตรรกศาสตร์หรือสิ่งที่แจ่มชัดต่อสามัญสำนึกของมนุษย์ นอกจากนี้ยังหมายถึงสถานะไร้ความหมาย (Meaningless) ปราศจากโครงสร้างที่แน่นอนของชีวิตมนุษย์

ปรัชญาอรรถิภาวนิยมต้องการชี้ให้เห็นถึงสถานะของการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งว่าไม่จริงยั่งยืน เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจนหาตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ ในขณะที่มนุษย์กลับใช้ถ้อยคำจากความเคยชินมาสมมติและตั้งกฎเกณฑ์ให้มันมีตัวตนที่แน่นอน หรือกล่าวอีกแง่หนึ่งว่า โลกเป็นไปด้วยตัวมันเองในขณะที่ความคิดของมนุษย์พยายามไปจัดระบบให้มันชัดเจนและสามารถอธิบายได้ ซึ่งในบางครั้งมนุษย์เองกลับพบว่าการกระทำของเขาไม่สำเร็จ เพราะชีวิตหรือ โลกซับซ้อนไม่เป็นระเบียบ หาตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ ไม่มีจุดประสงค์ใดในการดำรงอยู่

2.1.2 อรรถิภาวนะก่อนสารัตถะ (Existence precedes Essence)

อรรถิภาวนะหรือ Existence หมายถึง 1. ภาวะแห่งการดำรงอยู่ 2. สิ่งซึ่งมีความเป็นจริง 3. สิ่งซึ่งสามารถถูกรับรู้ได้ ยกตัวอย่างเช่น มนุษย์

สารัตถะ หรือ Essence หมายถึง คุณสมบัติซึ่งอรรถิภาวนะจำเป็นต้องครอบครอง เพื่อให้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสิ่งอื่น เช่น มนุษย์มีสารัตถะแห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงไม่เหมือนต้นไม้หรือภูเขา ต้นไม้ก็มีสารัตถะของความเป็นต้นไม้ อันทำให้ต้นไม้แตกต่างจากมนุษย์หรือภูเขา

มีสำนักปรัชญาหลายสำนักที่ถือว่า สารัตถะเป็นตัวกำหนดลักษณะความเป็นไปของสรรพสิ่ง (Essence precedes existence) ยกตัวอย่างเช่น ทฤษฎีโลกแห่งแบบ (world of Forms) ของเพลโตซึ่งกล่าวถึงโลกแห่งแบบอันเป็นโลกที่อยู่ในอีกมิติหนึ่ง ว่าเป็นแม่พิมพ์ (สารัตถะ) กำหนดลักษณะของคน สัตว์และสิ่งของในโลกนี้(อรรถิภาวนะ) หรือความเชื่อของศาสนาคริสต์ที่เชื่อว่า พระเจ้าทรงสร้างทุกสิ่งในจักรวาลและลิขิตชีวิตของมนุษย์ (อรรถิภาวนะ) ไปสู่เป้าหมายที่พระองค์ได้ทรงวางไว้แล้ว (สารัตถะ) แต่ ปรัชญาอรรถิภาวนิยมปฏิเสธแนวคิดนี้อย่างเด็ดขาด เพราะมันเป็นทฤษฎีทางนามธรรมที่ไม่สามารถพิสูจน์ความจริงให้ประจักษ์ชัดและยังลดคุณค่า

ค่าของความเป็นมนุษย์ แนวคิดนี้สามารถโยงไปยังแนวคิดข้อแรก คือ ความไร้สาระของโลก นั่นคือหากโลกและจักรวาลไม่มีแก่นสาร ชีวิตของมนุษย์จึงไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างแน่นอน ดังนั้นปรัชญาอรรถิภาวนิยม จึงเห็นว่าที่จริงแล้วการกระทำของมนุษย์ (อรรถิภาวะ)¹ เป็นสิ่งกำหนดความเป็นมนุษย์ (สารัตถะ) เช่น การที่บอกว่า “มนุษย์มีความชั่วร้าย” สำหรับปรัชญาอรรถิภาวนิยม ไม่ได้หมายความว่าคำพูดเช่นนี้เกิดจากเนื้อหาในพระคัมภีร์ที่กล่าวว่า บรรพบุรุษของมนุษย์ คือ อาดัมและอีวาได้ทำบาปและบาปนี้ก็ต้องตกมาถึงลูกหลานจนถึงปัจจุบัน (Original sin) แต่เกิดจากการพิจารณาถึง “การกระทำ” ที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่นมนุษย์ชั่วร้ายเพราะมักทำสงครามทำลายล้างซึ่งกันและกัน ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถละความชั่วร้ายได้โดยไม่ทำสงคราม ไม่ใช่รับเชื่อในพระเจ้าตามที่ศาสนาคริสต์ มักจะอ้างอยู่เสมอ

2.1.3 เสรีภาพและความรับผิดชอบ (Freedom and responsibility)

2.1.3.1 เสรีภาพ (Freedom)

จากแนวคิดของปรัชญาอรรถิภาวนิยม เรื่องความไร้สาระและอรรถิภาวก่อนสารัตถะย่อมเป็นตัวยืนยันถึงเสรีภาพของมนุษย์ เพราะไม่มีสิ่งใดสามารถกำหนดการกระทำของมนุษย์ แนวคิดปรัชญา เช่นนี้ ตรงกันข้ามกับแนวคิดนิยัตินิยม (Determinism)²

เสรีภาพของมนุษย์ไม่ได้เพียง หมายความว่าความสามารถในกระทำสิ่งต่างๆ ให้ถูกเป้าหมายเท่านั้น หากยังหมายถึงความสามารถที่จะเลือกให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ ในทุกสถานการณ์โดยสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ได้อย่างเด็ดขาดทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งที่แตกต่างจากสิ่งของและสัตว์คือ มีสำนึกความเป็นตัวเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปริวรรต (Nihilation) หรือการลบออก อันนำไปสู่การก่อให้เกิดช่องว่าง (Nothingness) ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสำนึกความเป็นตัวเองและสิ่งที่ปรากฏ (given) หรือโลกภายนอก มนุษย์จึงสามารถทั้งปฏิเสธหรือยอมรับสิ่งต่างๆ ได้ และการปริวรรตของตัวมนุษย์อีกประการหนึ่งคือการพาตัวเองหลุดออกจากปัจจุบันที่กำลังเป็นอยู่ไปสู่อนาคต เพราะการกระทำใดๆ ของมนุษย์มักจะมีเป้าหมาย ในอนาคตแฝงอยู่ด้วยเสมอ ความตั้งใจของมนุษย์จะสร้างความเป็นไปได้เพื่อนำตัวมนุษย์เข้าสู่เป้าหมายตามที่ต้องการ ทางเลือกและความเป็นไปได้เป็นสิ่งชั่วคราว สามารถถูกปริวรรตหรือลบออกไป แล้วถูกสร้างขึ้นใหม่ได้ทุกสถานการณ์ตลอดไป

¹อรรถิภาวะหรือสัตตะ จึงไม่ได้หมายความว่าเพียงกายและจิตอันเป็นสิ่งที่เลื้อยเท่านั้น หากหมายถึงการกระทำ (Action) ของมนุษย์อีกด้วย

²แนวคิดที่เชื่อว่าสรรพสิ่งในจักรวาลต่างถูกควบคุม อย่างเด็ดขาด จากปัจจัยหรือ กฎของเหตุและ

ยกตัวอย่างเช่น นาย ก. ตั้งใจจะ ไปวิ่งออกกำลังกายตอนเย็น แต่ฝนตกหนักเขาจึงต้องอยู่แต่ในบ้าน คู่มือเดินเหมือนเขาไม่มีเสรีภาพ แต่จริงๆ แล้ว นาย ก. มีความสามารถที่จะเลือกทำกิจกรรมอย่างอื่นในบ้านแทน เช่น ดูทีวี หรืออ่านหนังสือ แต่ถ้าบังเอิญเกิดไฟดับ เขาก็อาจเลือกนั่งเงียบๆ ฟังเสียงฝนก็ได้ มนุษย์จึงมีเสรีภาพอยู่เสมอไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม

แต่ประเด็นสำคัญที่สุดคือปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่า เสรีภาพของมนุษย์คือการกระทำหรือการสร้างสรรค์ชีวิตของตนเองโดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้พันธนาการของกฎระเบียบสังคม เช่น ความเชื่อแบบคริสตศาสนาที่เน้นถึงการลิขิตของพระเจ้า

2.1.3.2 ความรับผิดชอบ (responsibility)

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมไม่ยอมรับเสรีภาพที่ไร้ขอบเขตหรือการกระทำที่ปราศจากความรับผิดชอบ โดยเห็นว่า เพราะมนุษย์ถูกโยนลงมาให้เกิดบนโลกใบนี้โดยปราศจากความช่วยเหลือหรือการลิขิตจากพระเจ้า เขาในฐานะผู้สร้างสรรค์สถานการณ์แต่เพียงผู้เดียวจึงจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อตัวเอง เพื่อให้สถานการณ์ที่เรากระทำนั้นเกิดผลสำเร็จ เพราะมนุษย์ต้องเลือกตลอดเวลา แม้ว่ามนุษย์พยายามหลีกเลี่ยงไม่รับผิดชอบผลจากการกระทำนั้น แต่ก็ยังเป็นเพราะเขาเลือกที่จะไม่รับผิดชอบ¹ มนุษย์ไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อตัวเองเท่านั้น หากต้องรับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วย เพราะทุกคนต่างเลือกตัวเองให้เป็นหนึ่งในความหมายที่เป็นไปได้ของยุคและสังคมนั้น

บุคคลซึ่งตระหนักถึงความจริงประการนี้ก็จะพร้อมจะเผชิญกับความวิตกกังวลอันเกิดจากการตระหนักถึงความไร้สาระของโลก แล้วใช้เสรีภาพของตัวเองพุ่งทะยานชีวิตไปข้างหน้า ไม่ยอมให้กฎระเบียบและความเชื่อใดๆ บีบรัด โดยมีความรับผิดชอบต่อตัวเองและเพื่อนมนุษย์เป็นบรรทัดฐาน

2.1.4 การหลอกตัวเอง (Bad Faith)

การหลอกตัวเองคือ การโกหกตัวเองของมนุษย์เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะใช้เสรีภาพอันยิ่งใหญ่ โดยมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่ง-สำหรับ-ตัวมันเอง (Being - for - itself) ยอมติดอยู่กับกรอบที่ตัวเองสร้างเพื่อต้องการที่มีตัวตนที่ถาวรหรือ กลายเป็นสิ่ง-ใน-ตัวมันเอง (Being - in - itself) ไบรอัน มาสเตอร์ (Brian Master) ได้แบ่งประเภทของการหลอกตัวเองในทัศนะของ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมออกเป็น 5 ประการดังนี้²

¹ Sartre เรียกพฤติกรรมเช่นนี้ว่า การหลอกตัวเอง (Bad Faith), ดูบทต่อไป

² Brian Masters, *Students' Guides to European literature "Jean-Paul Sartre"* (London : Heine Mann Educational Books, 1972), P.21.

2.1.4.1 บทละครมนุษย์ (Les comedies Humaines)

คือการที่ มนุษย์ปฏิเสธความรู้สึกระงของโลกแล้วพยายามจำกัดชีวิตของตนให้เป็นเพียงความต่อเนื่องของกฎเกณฑ์ที่ตายตัวและมีบทสรุปสำหรับชีวิตเรียบร้อยแล้วเช่นความซ้ำซากจำเจ ของการใช้ชีวิตเพราะถึงแม้มันจะเป็นที่กักขังเสรีภาพในขณะเดียวกันก็เป็นกระด้างสำหรับมนุษย์ได้พักพิงจากความวิตกกังวลต่อเสรีภาพอันไร้ขอบเขต

หรืออีกแง่หนึ่งคือการมองมนุษย์ให้เป็นวัตถุและทำให้ความสำคัญที่เขามีต่อโลกน้อยลง และยังมองอีกว่าคุณค่ามีการดำรงอยู่ที่แน่นอนหรือเป็นอิสระจากความเปราะบาง

2.1.4.2 อดีต (le passe)

ชีวิตของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสำนึกความเป็นตัวเองของเขานั้นไม่ได้หยุดนิ่งในปัจจุบันเพราะต้องพุ่งทะยานไปสู่อนาคตเรื่อยๆ ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเราจะมีจุดมุ่งหมายที่จะให้มันเสร็จสิ้นในอนาคต เช่น เวลาเราจะเขียนหนังสือสักประโยคหนึ่ง ภาพปรากฏของประโยคที่สมบูรณ์ย่อมเกิดขึ้นในความคิดเราแล้ว โดยอัตโนมัติ ดังนั้นการผูกตัวเองให้หลงอยู่กับอดีตโดยมองธรรมชาติของตัวเองเป็นสิ่งตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงปรัชญาอัตถิภาวนิยมถือว่าเป็นการหลอกตัวเอง เพราะความหวาดกลัวต่อเสรีภาพที่พามนุษย์พุ่งทะยานไปข้างหน้าเรื่อยๆ

2.1.4.3 ผู้อื่น (L'Autrui)

พฤติกรรมการหลอกตัวเองประเภทนี้คือการปฏิเสธเสรีภาพของมนุษย์โดยให้ ตัวเองกลายเป็นวัตถุเพื่อตอบสนองความพอใจของเพื่อนมนุษย์

2.1.4.4 เผลอใจ (les salauds)

คือผู้พยายามปรับแต่งเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ให้เป็นไปตามความต้องการของตัวเองโดยอ้างถึงระเบียบแบบแผน

2.1.4.5 คำตอบสำเร็จรูป (easy answers)

เป็นพฤติกรรมที่เชื่อในสูตรสำเร็จหรือทฤษฎีตายตัวของชีวิต นั่นคือไม่ยอมรับเสรีภาพของมนุษย์ ในที่นี้ยังหมายถึงความเชื่อและหลักคำสอนของศาสนาที่ยอมรับอิทธิพลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งภายนอกที่เป็นนามธรรมเข้ามากำหนดเสรีภาพของมนุษย์อีกด้วย

2.1.5 ความแปลกแยก (Alienation)

ความแปลกแยกเป็นความรู้สึกขัดแย้งระหว่างการตระหนักถึงเสรีภาพของตน และการหลอกตัวเองนั่นคือบังคับให้ตัวเองกลายเป็นวัตถุซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลจากปัจจัยภายนอก หากพิจารณาถึงหัวข้อการหลอกตัวเอง (Bad Faith) ที่ผ่านมาระบุได้ทั้งหมดมี

จุดร่วมกันคือ การสมมติหรือสร้างความหมายแก่สิ่งต่างๆ ให้มีลักษณะตายตัว ไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้ เราสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคม เช่น กฎหมาย จารีตประเพณี ความเชื่อ หลักคำสอนทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดต้องการสร้างจุดร่วมและลดเสรีภาพของทุกคนในสังคมให้สอดคล้องตามอย่างชัดเจนได้ยากแม้จะไม่เต็มใจก็ตาม ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าเป็นคนแปลกหน้าสำหรับสิ่งเหล่านั้นซึ่งพวกเขาแทบไม่มีวันจะเข้าใจ

2.1.6 ความสิ้นหวัง (Despair)

เมื่อมนุษย์หลุดพ้นจากการหลอกตัวเองแล้วจะพบว่าโลกและชีวิตนั้นไร้สาระโดยสิ้นเชิงไม่มีกฎเกณฑ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ สามารถให้คำตอบที่ชัดเจน หรือเป็นเพราะกำบังไม่ให้เขาเผชิญกับเสรีภาพอันไร้ขอบเขตของตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จะรู้สึกวิตกกังวลเหมือนกับถูกทอดทิ้งให้อยู่ตัวคนเดียว ปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงเสนอให้มนุษย์เกิดความรู้สึกสิ้นหวังหรือการเลิกหวังต่อปัจจัยภายนอกการกระทำของมนุษย์ นั่นคือ การมีชีวิตอยู่บนโลกนี้อย่างมีพลังกับความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์ของตัวมนุษย์เองโดยไม่พยายามสร้างหรือคาดหวังต่อภาพฝันที่เลื่อนลอยไปสู่โลกอื่น อาทิเช่น ความเชื่อทางศาสนา หรือ ถิ่นที่ต่าง ๆ ชาวพุทธเป็นจำนวนมากทำความดี หรือ ทำบุญ ก็เพราะ เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ส่วนชาวคริสต์เป็นจำนวนมากก็ คิดแต่จะทำความดี เพื่อที่จะได้ขึ้นไปอยู่บนอาณาจักรของพระเจ้า เมื่อวันที่พระเจ้าเป็นเจ้าจะมาพิพากษาโลก

2.1.7 ความตาย (Death)

ความตายหมายถึงสถานการณ์อันเป็นขีดจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ ความตายไม่ใช่ประตูผ่านไปสู่โลกอื่นหรือสิ่งที่ไม่ให้ความหมายแก่ชีวิต ในทางตรงกันข้าม มันได้พรากความหมายทุกอย่างไปจากชีวิต ความตายเป็นสิ่งที่ยืนยันความไร้สาระของมนุษย์เช่นเดียวกับการเกิดเพราะเขาไม่สามารถเลือกสถานที่และเวลาตายได้ มนุษย์ในขณะที่มีชีวิตอยู่ไม่สามารถพบกับความหมายที่แท้จริงของความตาย เพราะความตายเป็นสิ่งที่เกินขอบเขตความเป็นมนุษย์ (Non - Human) ดังนั้นมนุษย์จึงคาดเดาความตายจากความหมายของเพื่อนมนุษย์มาเป็นของตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์ตายไปแล้ว เสรีภาพของเขาจะตกอยู่ในอุ้งมือของเพื่อนมนุษย์ และเพื่อนมนุษย์จะเป็นผู้ให้ความหมายแก่ตัวมนุษย์หลังจากนั้น ดังนั้น ปรัชญาอัตถิภาวนิยม จึงไม่หยุดขีดจำกัดของมนุษย์ไว้แค่การสูญสลายของร่างกาย นอกจากนี้ความตายยังได้ถูกผูกขาดการให้ความหมายจากศาสนาเช่นสอนมนุษย์ว่า เมื่อตายแล้วก็จะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกตามแต่บาปบุญของแต่ละคน อย่างไรก็ตามมนุษย์สามารถใช้เสรีภาพที่จะสร้างความหมายแก่ความตายสำหรับตัวเองใหม่ได้ อันนำไปสู่การปั้นแต่งชีวิต (สภาวะที่มีอยู่ก่อนความตาย) ไปตามเสรีภาพของตน นอกจากนี้ความตาย

ยังเป็นที่บ่งบอกถึงความไร้สาระของสิ่งเหล่านั้น เมื่อมนุษย์ตายกฎเกณฑ์จารีตต่างๆ ก็สูญหายไปด้วย ดังนั้นความตายจึงก่อให้เกิดการกบฏต่อกฎเกณฑ์ของสังคมที่คอยครอบงำมนุษย์อยู่

กล่าวโดยสรุปว่าลักษณะสำคัญที่สุดในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดของปรัชญาอัตถิภาวนิยม คือ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ อันเกิดจากการที่โลกไม่มีความหมายใดๆ ในตัวมันเองสำหรับการดำรงอยู่ และไม่มีกรอบระเบียบตายตัวมากำหนดชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ในฐานะ สิ่ง-สำหรับ-ตัวมันเอง (being-for-itself) มีสำนึกความเป็นตัวเอง (consciousness) ที่ไม่แน่นอน และมีภาวะ อยู่ระหว่างสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักแยกตัวออกจากสรรพสิ่ง แต่ด้วยความไม่แน่นอนของสำนึกความเป็นตัวเอง มนุษย์จึงพยายามสร้างความแน่นอนโดยวางกฎระเบียบสำหรับกำหนดพฤติกรรมตัวเองให้ตายตัว และปฏิเสธเสรีภาพของตัวเอง นั่นคือ กลายเป็น สิ่ง-ใน-ตัวมันเอง (being-in-itself) หรือยอมรับว่าคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นมีความสำคัญมากกว่าตัวมนุษย์เอง ซึ่งปรัชญาอัตถิภาวนิยมเรียกพฤติกรรมเช่นนี้ว่า การหลอกตัวเอง ในรูปแบบต่างๆ

แต่เมื่อมนุษย์ได้หลุดออกจากกรอบของการหลอกตัวเองหรือกรอบที่ตั้งคมวางไว้ แม้เพียงชั่วครู่ มนุษย์จะรู้สึกแปลกแยก ที่พบว่า แท้ที่จริงในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดสามารถให้ตนพึงพิงได้ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงแนะนำให้มนุษย์หันมาพึ่งศักยภาพของตัวเองอย่างไม่จู้จี้จุกจิกใดๆ แม้แต่ความตาย ซึ่งอยู่ในฐานะจุดสุดท้ายของชีวิต โดยมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และเพื่อนมนุษย์เป็นบรรทัดฐาน

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ (Man and the others)

ธรรมชาติอีกประการหนึ่งของมนุษย์คือ ไม่สามารถอยู่ในโลกนี้ได้โดยลำพังเพราะสำนึกความเป็นตัวเอง (consciousness) ของมนุษย์นั้นไม่แน่นอนคงที่ จำเป็นต้องสร้างการมีอยู่ของตัวมันโดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างร่างกายมนุษย์และเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่มนุษย์รับรู้ร่างกายของเพื่อนมนุษย์ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับร่างกายของตัวเอง ตัวมนุษย์เองก็ตระหนักถึงการมีอยู่ของตัวเองโดยการกลายเป็นวัตถุให้เพื่อนมนุษย์รับรู้ เพื่อนมนุษย์ซึ่งรับรู้ตัวเขามีการฉายภาพของตัวตนของเขาในอนาคตซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับมนุษย์และมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงมันได้ นอกจากนี้ยังมีจำนวนเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ข้างนอกมนุษย์เป็นจำนวนมาก อันมีความสัมพันธ์เช่นนี้ที่ซับซ้อนระหว่างคนเหล่านั้น จึงเป็นสาเหตุทำให้มนุษย์รู้สึกว่ากำลังอยู่ในท่ามกลางโลกซึ่งไม่อาจรู้จักได้เต็มที่ เพื่อนมนุษย์เป็นผู้กุมความหมายบางอย่างนอกเหนือจากตัวมนุษย์ซึ่งมนุษย์ไม่เข้าใจ ดังนั้นเพื่อนมนุษย์จึงเป็นผู้อยู่เหนือเขา มนุษย์จึงพยายามช่วงชิงสิทธิเหล่านั้นกลับมาโดยการพลิกกลับให้เพื่อนมนุษย์กลายเป็นวัตถุในการรับรู้ของเขา แต่ก็ไม่มีวันที่จะเข้าถึงสำนึกความเป็นตัวเองของเพื่อนมนุษย์ได้ เพราะสำนึกความเป็นตัวเองของเพื่อนมนุษย์กลายเป็นวัตถุไปเสียแล้ว มนุษย์จึงรับรู้เพื่อนมนุษย์ได้เพียงภาพาร่างกายหรืออากัปภิกิริยาเท่านั้น

ดังนั้นปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงเห็นว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์ไม่ว่าอยู่ในรูปแบบใดคือความขัดแย้งเสมอ เช่น ถ้ามนุษย์พยายามเข้าไปควบคุมเพื่อนมนุษย์ เพื่อนมนุษย์ก็ไม่ยอมให้มนุษย์ควบคุม หรือถ้าเพื่อนมนุษย์พยายามเข้าควบคุมมนุษย์ มนุษย์ก็ไม่ยอมให้เพื่อนมนุษย์ควบคุม เช่นเดียวกัน แม้แต่การทนยอมกัน (Tolerance หรือขันติธรรม) หรือการปล่อยให้เพื่อนมนุษย์พัฒนาโดยปราศจากการควบคุม (เช่นการศึกษาแบบใหม่) ก็ไม่อาจพ้นจากความขัดแย้งหรือการทำให้เพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องมือเช่นกัน เพราะมนุษย์ต่างเป็นขีดจำกัดของกันและกัน ความขัดแย้งคือการที่มนุษย์พยายามเข้าควบคุมเสรีภาพของกันและกัน เพื่อจะให้อีกฝ่ายสะท้อนสำนึกความเป็นตัวเอง

นอกจากนี้ปรัชญาอัตถิภาวนิยมยังเห็นอีกว่าไม่มีทางที่มนุษย์จะแก้ไขหรือจัดความขัดแย้งระหว่างกันให้หมดสิ้นไปได้ วิธีเดียวที่มนุษย์สามารถทำได้ในขณะนี้คือการหลอกหลอซึ่งกันและกันให้กลายเป็นวัตถุ แล้วตัวเองกลายเป็นผู้กระทำ หรืออีกวิธีหนึ่งคือ ทำตัวเองให้กลายเป็นวัตถุ เพื่อยอมให้เพื่อนมนุษย์เป็นฝ่ายกระทำ ทั้งนี้ ไม่ได้หมายถึงความไร้ความสามารถที่จะร่วมมือกันของมนุษย์ แต่เพราะมนุษย์ต่างมีธรรมชาติและเสรีภาพเป็นของใครของมัน

อย่างไรก็ตามที่กล่าวมานี้ไม่ได้หมายความว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมจะมองโลกในแง่ร้าย เพราะพวกเขาเพียงแต่ต้องการอธิบายให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์เท่านั้น ไม่ได้ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เช่นนี้ “ดี” หรือ “เลว” เช่นเดียวกับการอธิบายว่าทำไมลูกมะม่วงจึงหล่นจากต้น ส่วนคำว่า “การทำให้เป็นวัตถุ” และ “ความขัดแย้ง” นั้นเป็นคำกลางๆ อีกเช่นกัน ซึ่งแตกต่างจากความหมายตามบริบททางวัฒนธรรมที่คนทั่วไปมักจะใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินว่าทั้งสองคำนี้เป็นคำที่ไม่ดี ที่จริงแล้วคำทั้งสองนี้เกิดขึ้นในทุกอิริยาบถขณะมนุษย์กำลังมีความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่นเรากำลังอุ้มลูกชายวัยสองขวบ นั่นคือเราได้ทำให้ลูกชายกลายเป็นวัตถุสำหรับอุ้ม และเราเป็นผู้กระทำในขณะที่อุ้มนั้น เรารู้สึกได้ถึงความแน่นของลำตัวเขาก็เพราะตัวของเขาก่อแรงต้าน แรงที่เราออก เพราะตัวเขาและเราเป็นมวลสารซึ่งต้องการมีพื้นที่ในการดำรงอยู่ ดังนั้นหมายความว่าทั้งลูกและเราก็คือ “ส่วนเกิน” (De trop) ของกันและกัน อันนำไปสู่ความขัดแย้งที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่ก่อดลูกเลยในชีวิตนี้

นอกจากนี้ ยังมีอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์เช่นนี้ตามแนวคิดปรัชญาอัตถิภาวนิยม ได้ชัดเจน สมมติว่าเราอาศัยอยู่ในหอพักร่วมกับเพื่อนคนหนึ่ง บังเอิญว่าเราชอบอ่านหนังสือในห้องตอนกลางวัน และเพื่อนชอบอ่านหนังสือในห้องตอนกลางคืน ความขัดแย้งจึงต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าใครผิดใครถูกเพราะต่างมีรสนิยมที่แตกต่างกัน เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเราจึงกำหนดความสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ เช่น เราตัดสินใจไปอ่านหนังสือตอนกลางคืนร่วมกับเพื่อน นั่นคือเรายอมตกเป็นวัตถุสำหรับเพื่อน หรือเพื่อนตัดสินใจไปอ่าน

หนังสือตอนกลางวันร่วมกับเรา นั่นคือเพื่อนยอมตกเป็นวัตถุสำหรับเรา และในที่สุดถ้าเราและเพื่อนตกลงใจแยกห้องกันอยู่ก็เท่ากับว่า เราก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับเพื่อนอีกต่อไป แต่ก็ไม่ได้ อย่างสิ้นเชิง เพราะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ละเอียดถึงขนาดที่ว่าแม้เราจะอยู่ในห้องนั้นคนเดียว การคิดถึงเพื่อน หรือคนอื่นๆ ก็เท่ากับว่าเราได้ทำให้เพื่อน หรือคนอื่นๆ เป็นวัตถุ สำหรับการคิดถึงอยู่ดี หรือเราอาจจะไม่ได้คิดถึงใครเลย แต่เราจะมั่นใจอย่างไรว່ว่าเราจะไม่ตกเป็น วัตถุสำหรับการคิดถึงของเพื่อน หรือคนอื่นๆ หรือสมมุติว่าเราอยู่คนเดียวและไม่ได้คิดถึงใคร และ ก็ไม่มีใครคิดถึงเรา ก็เท่ากับว่าเราไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์อย่างสิ้น เชิง แต่ก็เป็นเวลาเพียงช่วงสั้นๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ตามเราสามารถแบ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ได้ 3 หัวข้อ ดังนี้

2.2.1 ความรัก (Love)

ความรักเป็นหนึ่งในบรรดาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันที่ หลีกเลียงความขัดแย้งไม่พัวพัน ความรักไม่ใช่เพียงความต้องการของมนุษย์ที่จะเข้าครอบครอง ลักษณะทางกายภาพของผู้ที่มนุษย์รักเท่านั้น แต่ยังเป็นความปรารถนาที่จะครอบครองสำนึกความ เป็นตัวเองของคนผู้นั้นอีกด้วย เพื่อจะใช้สำนึกความเป็นตัวเองของคนผู้นั้นเป็นกระบอกสะท้อน สำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ นั่นคือ การสร้างพันธะต่อกัน เช่น ผู้ชายจะรู้ว่าตัวเองเป็นสามีได้ ก็ต้องมีผู้หญิงสักคนหนึ่งมาแต่งงานด้วย และผู้เป็นภรรยาจะสะท้อนความเป็น “สามี” ให้แก่ผู้ชาย คนนั้น ในขณะที่เดียวกันฝ่ายหญิงจะมีความเป็น “ภรรยา” ได้ก็ต้องอาศัยฝ่ายชายอีกเช่นกัน ปรากฏ การณ์เหล่านี้ทำให้มนุษย์ไม่ต้องการให้ผู้ที่เรารักกลายเป็นหุ่นยนต์ ซึ่งหันมาหลงใหลคลั่งไคล้เขา จนขาดสำนึกความเป็นตัวเอง (สำหรับคำนี้อาจจะใช้คำว่า จิตวิสัยหรือ Subjectivity ก็ได้) แต่ใน ขณะเดียวกันมนุษย์ไม่ต้องการให้ผู้ที่เรารักมีเสรีภาพมากเกินไปจนขอบเขต ผู้ที่มนุษย์รักควรใช้เสรี ภาพนั้นเพียงเพื่อรักเขา ผู้ที่มนุษย์รักควรจะรักเขาโดยปราศจากเงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ ซึ่งควบคุม เสรีภาพของผู้ที่มนุษย์รัก มนุษย์ต้องการเป็นโลกทั้งใบ และทางเลือกที่ดีที่สุดของผู้ที่เรารักในชีวิต นี้ ด้วยความต้องการที่ขัดแย้งและซับซ้อนเช่นนี้สามารถกล่าวได้ว่า ที่จริงแล้ว ความรักคือความ ปรารถนาที่จะถูกรัก (To love is to be loved)

มนุษย์ต้องการให้คนที่เขารักหันมารักเขา เขาจึงต้องมีวิธีการหลอกล่อ โดยการ ทำตัวเองให้กลายเป็น วัตถุแห่งความตื่นตาตื่นใจ (Object of fascination) นั่นคือใช้ภาษาหรือพฤติกรรม ในรูปแบบต่างๆ เพื่อหลอกล่อให้เพื่อนมนุษย์มารักมนุษย์ แต่ทว่าผู้ที่มนุษย์ต้องการให้มารัก เขา ต่างก็มีธรรมชาติหรือความต้องการเช่นนี้เหมือนกับตัวมนุษย์เอง กลายเป็นว่าต่างฝ่ายต่าง พยายามหลอกล่อซึ่งกันและกัน ประจัญหน้าติดถีนายนิม จึงกล่าวว่าความรักนั้นคือความขัดแย้ง ถึงแม้

มนุษย์จะ พยายามเป็นพวกมาโซคิสต์ (Masochist) หรือพวกที่มีความสุขกับการเป็นวัตถุสำหรับเพื่อนมนุษย์ หรือพวกซาคิสต์ (Sadist) ซึ่งเป็นพวกที่ชื่นชอบการลดเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ให้เป็นวัตถุ ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอันเกิดจากความรักได้

2.2.2 ความเมินเฉย (Indifference)

ความเมินเฉยเป็นอีกปฏิกิริยาหนึ่งในรูปแบบของความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์หลังจากตระหนักถึงความล้มเหลวของความรัก นั่นคือเลิกสนใจตัวเพื่อนมนุษย์เสียโดยพยายามสร้างสำนึกความเป็นตัวเองในขณะที่ไม่ยอมรับสำนึกความเป็นตัวเองคนอื่น มนุษย์จะไม่ยอมรับความจริงที่ว่า การมองของเพื่อนมนุษย์นั้นมีผลต่อความเป็นไปได้และร่างกายของเขาซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากความหวาดกลัวต่อเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ที่กำลังมอง แต่เขาก็อดตระหนักถึงการมีอยู่ของสำนึกความเป็นตัวเองของเพื่อนมนุษย์ไม่ได้

ดังนั้นความเมินเฉยในทัศนะของปรัชญาอัตถิภาวนิยมก็คือความล้มเหลวเพราะมันก่อให้เกิดความวิตกกังวลอันเนื่องจากการที่มนุษย์ยังตระหนักว่ามีสายตาของเพื่อนมนุษย์ ซึ่งทำให้เขากลายเป็นวัตถุสำหรับเพื่อนมนุษย์โดยปราศจากป้องกันตัว หรือมนุษย์พยายามหมกมุ่นกับการสร้างสำนึกความเป็นตัวเองของเขาเอง โดยไม่สนใจกับสำนึกความเป็นตัวเองของเพื่อนมนุษย์ การกระทำเช่นนี้ก็ล้มเหลวเหมือนกัน เพราะสำนึกความเป็นตัวเองของเพื่อนมนุษย์เป็นกระบอกงาสะท้อนที่สำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ขาดไม่ได้

2.2.3 ความเกลียด (Hate)

จากความล้มเหลวของความรักและความเมินเฉยต่อเพื่อนมนุษย์ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่า สิ่งที่มาของมนุษย์คือความเกลียด เพราะเมื่อเพื่อนมนุษย์จะไม่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการแล้ว มนุษย์ยังไม่ปรารถนาจะอับอายเพราะตกเป็นวัตถุสำหรับเพื่อนมนุษย์ เพื่อนมนุษย์กลายเป็นขีดจำกัดของเสรีภาพซึ่งเขาไม่อาจข้ามผ่านได้ ดังนั้นมีวิธีเดียวคือการทำให้เพื่อนมนุษย์ถูกขจัดออกไปจากโลกของเขา ถึงแม้มนุษย์จะสามารถจัดการมีอยู่ของเพื่อนมนุษย์ออกไปได้ไม่ว่าจะเป็นวิธีไหนก็ตาม เขาก็ประสบความล้มเหลวอยู่ดีเพราะการมีอยู่ของเพื่อนมนุษย์ในอดีตหรือความทรงจำที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ยังฝังลึกและจะเฝ้าหลอกหลอนมนุษย์ตลอดไป

กล่าวโดยสรุปว่า สำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ไม่มีลักษณะที่แน่นอน สิ่งหนึ่งที่มนุษย์พยายามดึงเข้ามา สร้างความแน่นอน คือ เพื่อนมนุษย์ แต่เนื่องจากมนุษย์ทุกคนต่างมีเสรีภาพ ความสัมพันธ์ของมนุษย์จึงเต็มไปด้วยความขัดแย้ง เพราะต่างฝ่ายต่างพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ในวิธีการต่างๆ เช่น ความรักหรือความต้องการของมนุษย์ที่จะให้เสรีภาพ(หรือสำนึกความเป็นตัวเอง)ของเพื่อนมนุษย์มาตกอยู่ใต้อำนาจของตนแต่เพียงผู้เดียวแต่เพื่อนมนุษย์ก็ต้องไม่สูญเสียเสรีภาพนั้น การกระทำเช่นนี้เพื่อนำเพื่อนมนุษย์มาสะท้อนสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์

แต่ต่างฝ่ายก็มีความต้องการเหมือนกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกัน ดังนั้นความรักก็ถือว่าล้มเหลว เมื่อเป็นเช่นนี้ วิธีต่อมาคือ การเมินเฉยต่อเพื่อนมนุษย์ แต่ก็ไม่ได้สำเร็จ เพราะมันทำให้มนุษย์กลายเป็นวัตถุสำหรับการมองของเพื่อนมนุษย์ โดยที่ตัวเองไม่มีทางป้องกันตัวเอง และทำให้เกิดความวิตกกังวลเพราะตระหนักถึงการมีอยู่ของเพื่อนมนุษย์

ดังนั้นวิธีสุดท้ายคือ ความเกลียด หรือความต้องการของมนุษย์ที่จะขจัดเพื่อนมนุษย์ให้พ้นไปจากโลกของตนก็ยังล้มเหลวเข้าไปอีก เพราะความเป็นเพื่อนมนุษย์จะอยู่ในใจของมนุษย์ตลอดไป ดังนั้นปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงถือว่าความขัดแย้งเป็นพื้นฐานของความต้องการที่จะสร้างสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์โดยอาศัยเพื่อนมนุษย์เพราะมนุษย์และเพื่อนมนุษย์ต่างมีเสรีภาพ แม้มนุษย์ต้องประสบพบสิ่งนี้ตลอดไป มนุษย์ก็ไม่สามารถอยู่ได้โดยปราศจากเพื่อนมนุษย์

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก (Man and the world)

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่ามนุษย์เป็นสิ่ง-ที่อยู่ใน-โลก (being-in-the world) เพราะมนุษย์ไม่สามารถแยกตัวเองออกจากโลกได้ ถึงแม้สำนึกความเป็นตัวเองของเขาจะมีภาวะ กั้นอยู่ตรงกลางระหว่างเขากับสิ่งแวดล้อมภายนอก แต่มนุษย์ต้องมีการเชื่อมโยงกับโลกหรือเข้าไปรวมกับปฏิสัมพันธ์อันไม่มีวันจบสิ้นกับสิ่งที่เราพบในโลกโดยผ่านร่างกาย อัตถิภาวนิยมไม่ยอมรับถึงทฤษฎีจิตนิยมที่ถือว่าร่างกายเป็นวัตถุหยาบ ซึ่งเป็นที่กักเก็บวิญญาณหรือจิตของมนุษย์ หากแต่จิตกับร่างกายต้องผสมผสานกันเป็นหนึ่งเดียว ในขณะที่มนุษย์เป็นผู้จัดระเบียบต่อโลก โลกก็มีปฏิกิริยาโต้ตอบกับมนุษย์เช่นกัน โลกจะเป็นกระจกสะท้อนสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถขาดได้

จอห์น แม็คควาร์รี่ (John Macquarrie) ได้ให้ ข้อสังเกต ต่อโลกในทัศนะของปรัชญาอัตถิภาวนิยมว่า ไม่ใช่เป็นเพียงดาวดวงหนึ่ง และสิ่งทั้งหมดที่อยู่ในโลกเท่านั้น

“...the world is not just everything that is but everything that forms the human environment and provides the setting in which human life has to be lived...world implies a human standpoint from which everything is seen as environment.”¹

(โลกไม่ใช่เพียงทุกสิ่งตามที่มันเป็นไป แต่ยังหมายถึงทุกสิ่งซึ่งประกอบกันเป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ และจัดหาที่ตั้งให้ชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่และดำเนินไป....โลกหมายถึงจุดยืนที่ทำให้มนุษย์มองเห็นทุกสิ่งเป็นสิ่งแวดล้อม)

ดังนั้น “โลก” ของมนุษย์จึงมีมิติที่ซับซ้อนเหลื่อมล้ำกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโลกของฉัน โลกของเธอ โลกก็พา โลกของเด็ก โลกของผู้ชาย ฯลฯ ไม่ว่ามนุษย์จะคิดหรือทำสิ่งใด เขาจะ

¹ John Macquarrie. *Existentialism* (Middle sex : Penguin Books, 1973), P.79-80.

ต้องอยู่ในโลกซึ่งตัวเองได้สร้างขึ้น แต่โลกเหล่านั้นไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่แยกขาดออกจากกันหรือแยกขาดจากโลกซึ่งมีลักษณะเป็นกายภาพได้ หากเราจะกล่าวโดยง่าย ๆ ว่ามันเป็นเพียงการตีความสิ่งแวดล้อมในแง่มุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่ มนุษย์สามารถมีโลกที่คิดพลาได้ ถ้ามนุษย์หลอกตัวเองว่าไม่มีเสรีภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกสามารถถูกแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกวัตถุ (Man and The Things)

นอกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่จะเป็นตัวสะท้อนสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ ยังมีวัตถุซึ่งอยู่ในรูปแบบของการครอบครองอีกด้วย ความต้องการต่อวัตถุนี้แสดงออกมาในรูปแบบของความปรารถนาซึ่งถูกแบ่งออกเป็นสามประเภทคือ ความปรารถนาที่จะทำ (desire to do) ความปรารถนาที่จะมี (desire to have) และความปรารถนาที่จะเป็น (desire to be) ความปรารถนาสองประเภทแรก สามารถถูกลดให้เป็นความปรารถนาเพียงอย่างเดียวคือความปรารถนาที่จะเป็น ยกตัวอย่างเช่น มนุษย์ได้ตัดแปลงกิ่งไม้ให้เป็นไม้เท้า (ความปรารถนาที่จะทำ) โดยต้องการครอบครองไม้เท้าอันนั้น (ความปรารถนาที่จะมี) และเป้าหมายสุดท้ายคือ ไม้เท้าอันนี้จะเป็น “ของเรา” (ความปรารถนาที่จะเป็น)

คำว่า “ของเรา” (mine) นั้นเป็นสำนึกความเป็นตัวเองตัวใหม่ของมนุษย์ที่เขาพยายามสร้างขึ้นมาโดยการดูดซับเอาวัตถุนั้นเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเขาเรื่อยๆ จนดูเหมือนตัวมนุษย์จะกลายเป็นสิ่งที่บีบ เช่น นาย ก. จะเป็นมนุษย์เฉยๆ ไม่ได้ เขาจะต้องเป็นมนุษย์ผู้ครอบครองเสื้อผ้า รถยนต์ บ้าน ที่ดิน เงิน... ฯลฯ แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์กลับพยายามรักษาสำนึกความเป็นตัวเองให้อิสระจากวัตถุ ซึ่งปรัชญาอรรถิภาวนิยมเรียกความต้องการที่ขัดแย้งนี้ว่าเป็นความพยายามที่เป็นไปไม่ได้ที่จะรวมประสานกันระหว่างมนุษย์กับวัตถุ ซึ่งมันเป็นการบ่งบอกถึงความปรารถนาของมนุษย์เพื่อเป็นพระเจ้า

โดยสรุปความต้องการของมนุษย์ที่จะสร้างสำนึกความเป็นตัวเองให้มีลักษณะที่แน่นอนนั้นเป็นความต้องการที่ไม่มีทางสำเร็จ เพราะความปรารถนาเช่นนี้จะบรรลุได้ก็ต่อเมื่อเป็นพระเจ้าเท่านั้น การมีอยู่ของพระเจ้ามีความขัดแย้งในตัวเอง หากใช้ทฤษฎีของปรัชญาอรรถิภาวนิยมมาอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง being-for-itself (สิ่งซึ่งมีสำนึกความเป็นตัวเอง) กับ being-in-itself (สิ่งที่บีบ) ว่าทั้งสองไม่มีทางเป็นหนึ่งเดียวตามที่พวกเทวนิยมอ้างได้เพราะหากพระเจ้าเป็น ทุกสิ่ง หรือ being-in-itself พระเจ้าจะมีสำนึกความเป็นตัวเองเพื่อคิดได้อย่างไร ในทางกลับกันหากพระเจ้าคิดได้ก็แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าเป็น being-for-itself แยกพระองค์ออกจากสรรพสิ่ง พระเจ้าก็ไม่มีทางเป็น being-in-itself

ดังนั้นมนุษย์จึงพุ่งทะยานชีวิตของตนไปข้างหน้าพร้อมกับความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุด

2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม (Man and the society)

จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ กล่าวได้ว่าปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้โดยปราศจากความขัดแย้ง แต่มนุษย์ก็ไม่อาจอยู่คนเดียวได้เพราะความต้องการให้เพื่อนมนุษย์เป็นกระบอกเสียงสะท้อน ดังนั้นความเป็นตัวเอง ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจของมนุษย์คนหนึ่งย่อมมีผลกระทบถึงเพื่อนมนุษย์ไปทั่วเพราะต่างมีเสรีภาพที่เป็นขีดจำกัดของกันและกัน มนุษย์จึงต้องใช้เสรีภาพในสังคมโดยตระหนักถึงผลกระทบจากการกระทำของตนที่มีต่อเพื่อนมนุษย์จำนวนมาก

อย่างไรก็ตามแม้มนุษย์แตกต่างกันในความเป็นปัจเจกบุคคล แต่ก็มีความเป็นปึงเงาบุคคล เป็นสากลร่วมกัน ซึ่งสิ่งนี้ ปรัชญาอัตถิภาวนิยม เรียกว่า สถานการณ์ (situation)¹ ซึ่งเป็นตัวล้อมกรอบให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต แต่ว่า ปรัชญาอัตถิภาวนิยมปฏิเสธสถานการณ์ที่เป็น Apriori หรือกฎเกณฑ์ซึ่งกำหนดมนุษย์ไว้ล่วงหน้าและเป็นรูปแบบคงที่ตลอดไป ดังนั้นสถานการณ์จึงเป็นทั้งปรนัยและในขณะเดียวกันก็เป็นอัตนัย ขึ้นอยู่กับเสรีภาพของตัวมนุษย์เอง จะเป็นผู้ก้าวพ้นไปจากสถานการณ์นั้น (Transcendence) หรือเป็นผู้สร้างสรรค์สถานการณ์ขึ้นมาเอง อาทิเช่น การต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกรรมาชีพ, การเรียกร้องสิทธิของสตรี ฯลฯ

กล่าวโดยสรุปว่ามนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับโลก เพราะโลกคืออีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างสำนึกความเป็นตัวเองของมนุษย์ โลกในทัศนะของปรัชญาอัตถิภาวนิยม ไม่ใช่เพียงลักษณะทางกายภาพเท่านั้น หากยังหมายถึงการที่มนุษย์สร้างความหมายแก่สิ่งรอบข้างของตัวเอง โลกทั้งหมดมีความเชื่อมโยงและเหลื่อมทับกัน และโลกแห่งความจริงคือโลกของมนุษย์ที่ใช้เสรีภาพกับความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกสามารถแบ่งเป็นสองชนิดคือ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุ ซึ่งมนุษย์มีความปรารถนาสร้างสำนึกความเป็นตัวเองโดยการครอบครองวัตถุ แต่ความปรารถนาเช่นนี้บ่งบอกถึงความต้องการเป็นพระเจ้า ซึ่งมีความขัดแย้งในตัวเอง คือ ในขณะที่มนุษย์ต้องการให้วัตถุเข้ามาเป็นหนึ่งเดียวกับตน มนุษย์กลับต้องการให้ตัวเองยังมีสำนึกความเป็นตัวเองอยู่ ดังนั้น ความปรารถนาวัตถุของมนุษย์จึงมีอยู่อย่างไม่สิ้นสุด 2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ซึ่งปรัชญาอัตถิภาวนิยมเห็นว่า มนุษย์ทุกคนต้องเลือกความเป็นไปและต้องรับผิดชอบร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการกระทำของทุกคนต่างส่งผลกระทบถึงกัน สังคมเป็นอีกสิ่งที่สร้างสำนึก

¹ การเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์กับโลกหรือผลลัพธ์ของขีดจำกัดและวิธีการยอมรับหรือการกระทำของมนุษย์ต่อขีดจำกัด อาทิเช่น การเป็นคน เป็นบิดา เป็นลูกศิษย์ เป็นคนผิวขาว, ผิวดำ ฯลฯ หรือสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น การเป็นนาย, ทาส หรือชนชั้นกรรมาชีพ, ชนชั้นนายทุน ฯลฯ

ความเป็นตัวเองของมนุษย์ และมนุษย์ต้องประพาศิตนให้เหมาะสมกับความเป็นไปของสังคม หรือเพื่อนมนุษย์จำนวนมาก แต่มนุษย์ก็มีเสรีภาพในการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของสังคม

สรุปรวม

ตามความจริงแล้ว ทั้งสามหัวข้อใหญ่นี้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีหัวข้อแรกคือ ความเป็นมนุษย์ (Human being) เป็นหลัก ซึ่งเราสามารถโยงหัวข้อย่อยในหัวข้อความเป็นมนุษย์ เข้าสัมพันธ์กับหัวข้ออื่นได้ อาทิ ความแปลกแยกกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผู้อื่น เช่น นาย ก. รู้สึกแปลกแยกกับปฏิกิริยาของเพื่อนๆ ที่เมินเฉยต่อเขา ,การหลอกตัวเองกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ตัวอย่างเช่น เราอาจยอมรับค่านิยมของสังคมในการทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงชีวิต แต่เราสามารถปฏิเสธหรือเปลี่ยนแปลงค่านิยมของสังคมที่เน้นเงินตรามากเกินไปจนขาดความถูกต้องในการแสวงหา เช่น การพนัน หรือการซื้อหวย, ความตายกับความขัดแย้ง เช่น ผู้อื่นพยายามครอบงำเราโดยทำให้เราเชื่อว่า ชีวิตนี้แสนสั้นไม่แน่นอน และเมื่อตายไปก็จะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ ฉะนั้นเราควรทำบุญมากๆ สะสมเอาไว้

หัวใจหลักในปรัชญาอรรถิภาวนิยมของ ชาร์ตร์ และ กามูส์ ต่อ 3 หัวข้อนี้ คือ เสรีภาพ และ ความรับผิดชอบ นั่นคือมนุษย์ควรใช้เสรีภาพพุ่งตัวเองไปข้างหน้าเรื่อยๆ ไม่ยอมให้สิ่งภายนอก เป็นเครื่องพันธนาการ หรือทำให้มนุษย์หลอกตัวเองตลอดไปว่า เขาสามารถสร้างสำนักความเป็นตัวเองโดยการติดกับสิ่งเหล่านี้ เพราะท้ายสุด สิ่งเหล่านี้ส่งผลไปสู่ความขัดแย้งและล้มเหลวตลอดกาล มนุษย์ควรยึดเหนี่ยวพวกมันเพียงชั่วคราว โดยมีความรับผิดชอบเป็นตัวควบคุมเสรีภาพ